१. बालवाडी शिक्षक शिक्षण

उद्देश :

१. बालशिक्षणाचे उद्देश, व्याप्ती, ध्येय आणि महत्त्व स्पष्ट करणे.

२. बालशिक्षणाच्या कार्यपध्दतीची माहिती देणे.

३. शालेय व्यवस्थापनाची माहिती देणे.

४. बालकांच्या सृजनशिलतेला वाव देण्यासाठी विविध प्रकल्पांची माहिती देणे.

५. बालशिक्षणामध्ये समाजाचा सहभाग मिळवणे.

६. बालकांच्या व्यक्तिमत्वाची जडण घडण करणे.

७. ० ते ६ वयोगटातील बालकांच्या सर्वांगिण विकासाची माहिती देणे.

कालावधी : ६ महिने (तात्त्वीक-३६०, प्रात्यक्षिक-३०)

प्रवेश पात्रता : एस्.एस्.सी. उत्तीर्ण

प्रवेश संख्या : किमान १० कमाल ६०

अभ्यासक्रम शुल्क :

१. प्रवेश शुल्क	: रू. २५/-
२. माझी विद्यार्थी संघटना शुल्क	: रू. २५/-
३. शैक्षणीक शुल्क	: रू. १०००/-
४. परीक्षा शुल्क	: रू. २००/-
५. साहित्य शुल्क	: रू. १३०/-

विषयानुसार अभ्यासक्रम :

१. बालशिक्षणाचे सिध्दांत व शालेय व्यवस्थापन.

२.बाल मानसशास्त्र

३. बालआरोग्य आणि बाल आहार

४. बालशिक्षणाची कार्य पध्दती

५. बालकल्याण व समाजशिक्षण

अभ्यासक्रम

पेपर क्र. १ – बालशिक्षणाचे सिध्दांत व शालेय व्यवस्थापन **१०० गुण**

१. बालशिक्षण– अर्थ, व्याप्ती, महत्त्व, गरज, उद्दीष्टे. २५ गुण

बालशिक्षणाच्या पध्दती – १. बालोद्यान पध्दती

२. माँटेसरी शिक्षण पध्दती

३. नूतन बालशिक्षण पध्दती

४. आनंददायी शिक्षण

५. बालकेंद्री शिक्षण

६. सातत्यपूर्ण सर्वकश मूल्यमापन पध्दती,

(प्रत्येक मुलाचे रोज निरीक्षन, त्याच्या नोंदी.)

२. बालशिक्षणचे सिध्दांत–

स्वयंशिक्षण तज्ञांच्या कार्याचा परिचय – २५ गुण

अ. पाश्चात्य शिक्षण तज्ञांचे विचार – १. रुसो, २. पेस्टॉलाजी, ३. फ्रोबेल,४. माँटिसरी.

ब. भारतीय शिक्षण तज्ञांचे विचार व आकृतीबंध – १. गिजुभाई बधेका, २. ताराबाई मोडक, ३. अनुताई वाघ, ४. रविंद्रनाथ टागोर, ५. डॉ. राधाकृष्णन, ६. म. गांधी.

३. **बालशिक्षण आयोग**– महत्त्व, भुमिका, दृष्टिकोन इ. २५ गुण

१. सार्जट अहवाल – १९४४

२. कोठारी आयोग

३. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण

४. कृती कार्यक्रम

५. राममुर्ती पुनर्वलोकन समिती १९९०

६. जनार्दन रेड्डी समिती १९९२

७. राम जोशी समिती आयोग

४. **शालेय व्यवस्थापन** – २५ गुण

अ. भैतिक व्यवस्थापन– शाळेचा भौगोलिक परिसर, जागा, इमारत, वर्ग, वर्ग व्यवस्थापन, क्रीडांगण, बाग, प्रकाश, हवा, बालवाडीला उपयुक्त असणारे कायमस्वरुपाचे साहित्य, वेळ, वेळापत्रक, एक वर्षाची कृती योजना, दैनंदिन कार्यक्रम, गणवेश इ.

ब. कागदपत्रे –प्रवेश अर्ज, जनरल रजिस्टर, कायम स्वरुपी जड वस्तू साहित्याचे रजिस्टर, वैद्यकीय तपासणी नोंद, हजेरी पत्रक– शिक्षक, विद्यार्थी, सेवक, शाळा, सोडल्याचा दाखला, प्रगतीच्या नोंदी, आवक– जावक बारनिशी, पावती पुस्तक, विषयवार हिशेबाच्या वह्या, शाळेची वार्षिक आकडेवारी, सांख्यिकीय माहिती,मान्यता, आणि आर्थिक व्यवस्था, विविध प्रकारच्या वेगळ्या फाईल्स्,जन्मदाखला नमुना इ.

क. परस्पर संबंध –१. संस्थापक – मुख्याध्यापक

२.मुख्याध्यापक – शिक्षक

३. शिक्षक – विद्यार्थी

४.शिक्षक – विद्यार्थी – पालक

५. समाज सहकार्य

पेपर क्र. २ – बाल मानसशास्त्र **१०० गुण**

१. **बाल मानसशास्त्र स्वरुप**– अर्थ, व्याख्या, स्वरुप, महत्त्व, गरजा, उद्देश, अभ्यासपध्दती, बालवाडी शिक्षणामध्ये बाल मानसशास्त्राचे महत्त्व. २५ गुण

२. **बालकांचा विकास**– २५ गुण

बालकांचा विकास म्हणजे काय? वाढ व विकास यातील फरक

बालकांच्या विकासाच्या अवस्था – महत्त्व

बालकांच्या विकास अवस्थेवर परीणाम करणारे घटक

३. **बालकांच्या विकासाची अंगे**– २५ गुण

मानसिक विकास बौध्दीक विकास

शारिरीक विकास

भावनिक विकास

समाजिक विकास

४. **बालवाडी शिक्षक व बालमानसशास्त्र** २५ गुण

बालकाचे वर्तन समस्या व निराकरण

बालकांच्या विविध प्रवृत्ती व बालकांच्या गरजा

बालकातील ताण तणावाचे व्यवस्थापन

बालावलोकन.

पेपर क्र. ३ – बालआरोग्य आणि बाल आहार **१०० गुण**

१. बालआरोग्य– अर्थ, व्याख्या, महत्त्व २५ गुण

वयपरत्वे बालकाच्या आरोग्याचे निकश

बालकांचे आरोग्य आणि सामाजिक आरोग्य

बालवाडीतील मुलांचे आरोग्यदायी जीवन

सदृढ बालकांची वैशिष्टे

२.बालकांचे लसीकरण–लसीकरणाचे महत्त्व, गरज, फायदे – तोटे, २५ गुण

– ० ते ६ वयोगटात लसीकरणाची गरज गोवर, कांजण्या, मेंदू ज्वर, जर्मन गोवर, काविळ इ.ऋ त्यावरील उपाय व प्रथमोपचार

३.बालआहार– २५ गुण

बालआरोग्याचे महत्त्व

०–६ वयोगटातील बालकाचा वयानुसार आहार

आहाराची कार्ये, मूलतत्वे

समतोल आहाराचे महत्त्व व फायदे

गर्भवती व स्तनदा मातेचा समतोल आहार

आहार व प्रात्याक्षिकांची माहिती

४.कुपोषण–कारणे, लक्षणे,प्रकार, परिणाम व उपाय २५ गुण

कुपोषित बालकांचा पुरक आणि पोषक आहार

कुपोषित बालकांसाठी बालवाडी शिक्षिकांची भुमिका

पेपर क्र.४ – बालशिक्षणाची कार्य पध्दती **१०० गुण**

१.बालशिक्षण– २५ गुण

बालशिक्षणाची आवश्यकता

बालकांचे हक्क –जाहिरनामा, फायदे, तोटे

२. **भाषा शिक्षण–** २५ गुण

भाषा शिक्षणाचे महत्त्व

भाषेत देहबोलीचे महत्त्व

३. **शारिरीक शिक्षण** २५ गुण

शारिरीक शिक्षणातून बालविकास

शारिरीक शिक्षणाचे प्रकार

४. **जीवन व्यवहार** २५ गुण

जीवन व्यवहाराचे प्रकार

जीवनव्यवहाराचे महत्त्व

पेपर क्र. ५ – बालकल्याण व समाजशिक्षण **१०० गुण**

१. **बालकल्याण–** २५ गुण

बालकल्याण स्वरुप व संकल्पना

बालकल्याणाबाबत शासनाचे धोरण

आंतरराष्ट्रीय व राष्ट्रीय बालकांसाठी कल्याण सेवा केंद्र

संस्कार, छंदकेंद्र, पाळणाघर, बालवाडी, अंगणवाडी, आरोग्य केंद्र, बालमंडळ, बालभवन

२. **अपंगत्व –** २५ गुण

अपंगत्त्व – प्रकार व सेवा

शारिरीक, सामाजिक, मानसिक अपंगत्त्वासाठी शासनाच्या योजना

३. **समाज शिक्षण –** २५ गुण

समाज शिक्षणाचे महत्त्व

लोकसंख्या शिक्षण, कुटुंबजीवन शिक्षण, कुटुंब नियोजन, परिसर ओळख, परिसर स्वच्छता, पर्यावरण शिक्षण, स्थानिक जनतेचा सहभाग

आरोग्यदायी जीवन – लैगिंक शिक्षण, आधुनिक तंत्रज्ञान, स्त्री– पुरुष समानता

४. **समाज सेवा–** २५ गुण

समाज सेवेचे महत्त्व

समाज सेवेचे प्रकार व पध्दती

सामाजिक बांधिलकी

परीक्षा पध्दती – लेखी परीक्षा – (१०० गुणांचे प्रत्येकी ५ पेपर) **५०० गुण**

(प्रात्यक्षिक कामासाठी १२० गुण व अंतिम परीक्षेसाठी ८० गुण)

प्रात्यक्षिक परीक्षा **२०० गुण**

प्रश्न पत्रिकेचे स्वरूप –

प्रश्न १	अ) गाळलेल्या जागा भरा	१० गुण
	ब) जोड्या जुळवा	०५ गुण
	क) चूक की बरोबर	०५ गुण
प्रश्न २	एका वाक्यात उत्तरे लिहा	१० गुण
प्रश्न ३	कारणे लिहा	१० गुण
प्रश्न ४	टिपा लिहा	१० गुण
प्रश्न ५	कोणताही एक प्रश्न सोडवा	१० गुण
प्रश्न ६	फरक स्पष्ट करा	२० गुण
प्रश्न ७	थोडक्यात उत्तरे लिहा	२० गुण

अभ्यासक्रम कालवधी आणि तासिका

१. या अभ्यासक्रमासाठी एकूण २४ आठवडे उपलब्ध आहेत. त्यापैकी तात्विक अभ्यासक्रमासाठी १८ आठवडे, परीक्षा चाचण्या, सांस्कृतिक कार्यक्रम, क्रीडास्पर्धा यासाठी २ आठवडे, ४ आठवडे, प्रात्यक्षिकांचे काम.

२. २४ आठवड्याच्या वेळापत्रकात आठवड्यात कोणतेही ३ पूर्ण दिवस काम होईल. ६० मिनिटांची तासिका याप्रमाणे दर आठवड्याला १५ तासिका उपलब्ध होतात त्याप्रमाणे तात्विक आणि प्रात्यक्षिक कामाला गुणानुसार आठवड्याच्या तासिका यासंबंधीत सर्वसाधारण आराखडा खालीलप्रमाणे –